

СИСТЕМНИЙ ПІДХІД ЯК МЕТОД МОДЕЛЮВАННЯ КОНСТРУКТИВНИХ ОЗНАК КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИХ ІНСТИТУТІВ

УДК 343

Є. В. ФЕСЕНКО

*доктор юридичних наук, професор, завідувач
кафедри кримінального та адміністративного
права, Академія адвокатури України*

У статті визначено поняття, особливості системного підходу як ефективного методологічного інструмента для вирішення проблем моделювання конструктивних ознак кримінально-правових інститутів, що сприятиме усуненню колізійності, суперечливості та неповноти норм кримінального права та інших галузей права України, їх більш чіткому доктринальному тлумаченню та уніфікації позицій судової практики. Додатково аргументуються раніше висловлені автором пропозиції щодо удосконалення редакції статей 2, 11, 311 та 312 КК.

Ключові слова: *системний підхід, моделювання конструктивних ознак кримінально-правових інститутів, сприяння вдосконаленню законотворчої діяльності, наукового осмислення кримінального законодавства і практики його застосування.*

APPROACH OF THE SYSTEMS AS METHOD OF DESIGN
OF STRUCTURAL SIGNS OF CRIMINAL LAW INSTITUTES

Fesenko E. V.

Received: 16 Apr 2015.

Як відомо, Україна з точки зору основних характеристик та особливостей галузей українського права, в тому числі кримінального, належить до країн, для яких властивий романо-германський (континентальний) тип права.

У змістовному аспекті для такого типу права характерно, що чільне місце посідають правові норми, які відповідають вимогам справедливості та моралі і загальна норма застосовується до конкретного випадку [12, 8].

З формально юридичної точки зору вказаній правовій системі властиве кодифіковане законодавство. При цьому право виступає як побудована на базі основного закону держави система норм, що поділяються на відповідні галузі. Вони є підсистемами комплексу правових норм в цілому. Ці норми мають бути логічно впорядковані як в «середині» галузі, так і порівняно з нормами інших галузей права.

Дослідження чинного кримінального законодавства показує його невідповідність цим вимогам. Такі вади є в законодавчому закріпленні ознак кримінально-правових інститутів, категорій та окремих складів злочинів у більшості розділів КК. Вкрай

розбалансованими є і санкції норм кримінального права України.

Виявити вказані недоліки шляхом аналізу лише окремих з цих норм без порівняння з суміжними категоріями, закріпленими в КК та інших галузевих нормах, неможливо.

Для вирішення цих питань, важливих для законотворення і застосування кримінально-правових норм потрібно використувати спеціальні методики.

На переконання автора цієї статті ефективним методологічним інструментом для вирішення цих проблем є системний підхід як метод моделювання конструктивних ознак кримінально-правових інститутів.

Для теорії права така методологія не є новою. Зокрема теоретики права відмічають, що системний підхід – це універсальний інструмент пізнавальної діяльності: як система може бути розглянуто будь-яке явище. Системний метод незамінний в пізнанні і конструюванні складних динамічних цілостностей. До недавнього часу в науковому пізнанні переважав аналітичний підхід (чому слово «аналіз» стало синонімом наукового дослідження взагалі). Проте в тих галузях знань, де аналітично видобутого матеріалу накопичилося досить, виникає нагальна потреба в його інтеграції та систематизації, що може бути успішно зроблено лише на основі системного підходу, який органічно поєднує в собі і аналіз, і синтез.

Системно-структурний, або, як його ще називають, системний метод теорії держави і права – це сукупність методологічних підходів, прийомів і принципів вивчення і конструювання держави і права, багатьох державно-правових явищ як систем. Даний метод виходить з того, що: 1) система являє собою цілісний комплекс взаємопов'язаних елементів; 2) вона утворює єдність із середовищем;

3) як правило, будь-яка досліджувана система являє собою елемент системи більш високого порядку; 4) елементи будь-якої досліджуваної системи, у свою чергу, зазвичай виступають як системи більш низького порядку.

Системний підхід має два аспекти: пізнавальний (описовий) і конструктивний (використовується при створенні систем). У кожного з цих аспектів – свій алгоритм реалізації. При описовому підході зовнішні прояви системи (доцільні властивості, а також функції як способи досягнення мети) пояснюються через її внутрішній пристрій – склад і структуру. При проектуванні системи процес йде за наступними категоріями: проблемна ситуація – мета – функція – склад і структура – зовнішні умови. У той же час конструктивний та описовий аспекти системного підходу тісно пов'язані і взаємодоповнюють один одного. Так, у правотворчій діяльності, де проектується нормативні моделі правовідносин, на перший план виступає конструктивний аспект. При дослідженні ж правовідносини як «готової» конструкції, реально існуючої та діє в правовому механізмі, слід починати з опису його складу і структури [8].

Системний підхід має важливе значення у вирішенні законодавцем, теорією і практикою питань щодо систематизації норм Загальної та Особливої частини КК України, визначення родових об'єктів злочинів, розмежування суміжних складів злочинів за родовим і безпосереднім об'єктами тощо, а також для визначення меж правового регулювання певного інституту кримінального права (наприклад, меж правового регулювання інститутів, передбачених ст.ст. 2, 16, 29 КК України). На це звертав по суті увагу і Р. В. Вереша, хоча не зовсім коректно покладав такі функції не на системний підхід в цілому, а на один з його проявів – систематичне тлумачення закону [2, 130].

Важко переоцінити значення системного підходу для оптимальної систематизації норм у розділах Особливої частини КК. Адже, як відомо, такий поділ здійснюється залежно від родового та видового об'єктів злочинів.

Аналіз під таким кутом структури Особливої частини КК України показує, що конструкція її розділів небездоганна, на що зверталась увага у дисертаційних та інших дослідженнях, не обминав цю проблему і автор даної статті. Зокрема, сумнівним є поміщення у Розділі 2 Особливої частини КК ст. 130 (зараження вірусом імунodefіциту людини чи іншої невиліковної інфекційної хвороби), ст. 133 (зараження венеричною хворобою), ч. 4 та 5 ст. 143 (кваліфіковані та особливо кваліфіковані види порушення встановленого законом порядку трансплантації органів або тканин людини – незаконна торгівля органами або тканинами людини, а також участь у транснаціональних організаціях, які займаються такою діяльністю). Точніше визнати такі діяння злочинами проти здоров'я населення.

В теорії кримінального права предметом дискусії і навіть гострої критики є позиція законодавця стосовно конструкції Розділу XII «Злочини проти громадського порядку та моральності». С. С. Яценко, дослідивши цю проблему в докторській дисертації, звертав увагу на слушні пропозиції створити в кримінальних кодексах спеціальну главу про відповідальність за злочини проти сім'ї та молоді. Поряд з цим передбачити в КК окрему главу «Злочини проти громадського порядку» [13, 66].

Ідею вдосконалення КК в частині охорони моральності у сфері сімейних відносин та інтересів неповнолітніх підтримав і автор сучасного докторського дослідження В. К. Кузнецов. При цьому він

пропонує розділ XII Особливої частини КК виключити, натомість внести до КК комплекс термінологічних і змістовних уточнень та доповнень до розділів IV, VIII, IX, V-A, V-B, V-B. Водночас пропозиції автора викликають і низку питань, аналіз яких потребує спеціального дослідження [4, 28–30].

Серед приватно наукових способів пізнання держави і права визначається *метод моделювання*. Це – вивчення державно-правових явищ, процесів та інститутів на їх моделях, тобто шляхом розумового, ідеального відтворення досліджуваних об'єктів. Метод моделювання має самостійне значення і разом з тим використовується як один із прийомів більше широкого методу конкретних соціологічних державно-правових досліджень.

Метод моделювання як спосіб вивчення державно-правової дійсності, пошуку її оптимальних моделей спрямований на відтворення структур функціонального механізму дії держави і права, процесів демократії та правового регулювання. Слід також мати на увазі і значення методу моделювання при визначенні наукових понять і категорій, якими оперують теорія держави і права та інші галузі юридичної науки [7].

Цей метод дозволяє відтворити найбільш важливі і специфічні характеристики того чи іншого явища, виділити його статичні ознаки, відслідкувати вплив ознак динамічних, визначити їх взаємозв'язки та взаємну інтеграцію тощо. Таку модель буде відзначати наочність, чіткість, логічність і повнота.

Особливо цінним цей метод є для наукових досліджень, він надає можливість запропонувати вельми корисні рекомендації для юриста-практика, що сприятиме безпомилковому застосуванню кримінально правових норм, а в кінцевому результаті висновкам та рішенням,

*Детальніше див. в подальших фрагментах цієї праці.

що будуть базуватися на принципах законності та справедливості.

У вітчизняній науці кримінального права досвід застосування такого методу є. Так, у докторській дисертації Л. П. Брич «Теоретичні засади розмежування складів злочинів», побудовано логічно пов'язану та структуровану систему законодавчих моделей деліктної поведінки, визначено типи співвідношення складів правопорушень у цій системі. Виходячи з цього вихідного положення досліджено ознаки, специфіку і значення ознак складів правопорушень для вирішення завдань розмежування останніх [1, 12–14].

Це вельми позитивні положення вказаної дисертації. Щоправда за такого підходу необхідно було визначити і чітку модель складу правопорушення, особливо злочину. Адже склад злочину – це словісно-юридичний портрет злочину певного виду, система юридичних ознак, які виступають як орієнтири для застосування кримінально-правової норми, в тому числі визначення позиції щодо розмежування суміжних складів злочинів. Це потрібно було зробити і тому, що питання стосовно ознак, які характеризують елементи складу злочину, залишаються в теорії кримінального права спірними.

Створена також доктринальна модель звільнення від покарання та його відбування як кримінально-правового субінституту Є. О. Письменським – автором докторської дисертації, присвяченої теоретико-прикладним проблемам звільнення від покарання та його відбування за кримінальним правом України. Така модель була покладена в основу пропозицій щодо суттєвого вдосконалення норм, передбачених розділом XII Загальної частини КК України [6, 26–27].

Але автор також не змоделивав й інші підсистеми норм, що стосуються поняття та підстав кримінальної відповідальності

і покарання як однієї з форм її реалізації, не показав їх особливості та специфіку впливу на ознаки, які властиві звільненню від покарання.

Простіше кажучи, в дослідженнях, у яких створюються ті чи інші моделі, бажано порівнювати їх, співставляти з моделями інших суміжних субінститутів або категорій. Цього вимагає системний підхід. В результаті точніше і більш повно висвітлюються і ознаки того явища, яке є предметом наукового дослідження.

Системний підхід сприяє оптимальному визначенню основоположних інститутів кримінального права, зокрема підстави кримінальної відповідальності.

Відповідно до традиційною для вітчизняного кримінального права класифікації та термінології, *єдиною фактичною підставою* кримінальної відповідальності, як це і зазначено в законі, є вчинення особою суспільно небезпечного діяння, яке містить склад злочину, передбаченого цим Кодексом.

Для поглибленої характеристики цього поняття бажано врахувати два критерії встановлення фактичної підстави кримінальної відповідальності в процесі застосування кримінально-правових норм:

а) суттїсно-змістовний – суспільна небезпечність вчиненого діяння;

б) формально-юридичний – наявність у діянні ознак складу злочину [9, 82–84; 76–82].

Цю позицію підтримав і М. І. Панов [5, 47–52]. При цьому він писав про дві умови кримінальної відповідальності, що мабуть термінологічно більш вдало. Але концептуальних розходжень у наведених позиціях немає.

З врахуванням *суттїсно-змістовного критерія* для притягнення до кримінальної відповідальності необхідно

встановити факт вчинення не будь-якого діяння, що містить ознаки складу злочину, а *суспільно небезпечного* діяння. Необхідно брати до уваги, що вказаному в ч. 1 ст. 2 КК положенню кореспондує зміст ст. 11 КК, яка регламентує поняття злочину, для якого ознака суспільної небезпечності діяння є обов'язковою. Крім того, відповідно до ч. 2 цієї статті не є злочином дія або бездіяльність, яка хоча формально і містить ознаки будь-якого діяння, передбаченого цим Кодексом, але через малозначність не становить суспільної небезпеки, тобто не заподіяла і не могла заподіяти істотної шкоди фізичній чи юридичній особі, суспільству або державі.

Найбільш проблемним є вирішення цього питання, у випадках, коли при моделюванні певних складів злочинів законодавець не визначив критерій ступеню суспільної небезпеки, властивої саме злочину.

В таких випадках важливе значення мають фактичні обставини справи. Значною мірою ці питання вирішуються з врахуванням не тільки закону, а й правосвідомості судді.

Саме на цю проблему бажано спрямувати і наукові пошуки.

Не менш важливим є другий критерій встановлення фактичної підстави кримінальної відповідальності в процесі застосування кримінально-правових норм – *формально-юридичний*, пов'язаний з вирішенням питання про наявність у діянні ознак складу злочину.

Адже різноманітністю фактичного прояву може відрізнитися лише злочин, а склад злочину – це незмінна модель того чи іншого виду злочинної поведінки.

Склад злочину – це сукупність зазначених в кримінальному законі ознак, зведених за стандартами, рекомендованими теорією кримінального права в певну

систему елементів та ознак, необхідних і достатніх для визнання тієї чи іншої поведінки злочином конкретного виду.

Склад злочину – це своєрідний «юридичний портрет» злочину, юридична формула, його інформаційна модель, яка відіграє в процесі кваліфікації злочину роль алгоритму, наповнюючи який конкретним змістом, вирішується питання щодо наявності чи відсутності у фактично вчиненому акті поведінки формально-юридичного критерію підстави кримінальної відповідальності.

З врахуванням такої ролі складу злочину має бути максимально чітко визначена його структура – які саме класи ознак включають його елементи.

Однак не завершеною проблемою є відсутність чітких позицій стосовно структури об'єкта злочинів, про що автор цієї публікації вказував у попередніх працях. Проведені автором дослідження цієї проблеми показали, що з врахуванням чинного законодавства структура об'єкта як елемента складу злочину має включати такі компоненти: потерпіла від злочину сторона, права та інтереси потерпілого, соціальні зв'язки та блага, які поділяються на матеріалізовані (предмети) і не матеріалізовані [10, 234–239].

Підсумовуючи стислий огляд наукових позицій з приводу означеної проблеми, слід відмітити, що складність питань щодо підстав кримінальної відповідальності зумовлена не тільки неповнотою наукових досліджень, а й недосконалим врегулюванням цього питання в самому законі.

Основною вадою є неузгодженість і недосконалість передбачених в чинному КК основоположних для врегулювання означеної проблеми ст. 11 і ст. 2 КК, а також відсутність законодавчої регламентації поняття складу злочину.

Стаття 11 КК виглядає як абстрактно сформульована декларація і не відіграє

ролі основоположної норми для практичного вирішення питань кримінальної відповідальності.

На мій погляд ч. 1 ст. 11 КК доцільно викласти в такій редакції: «Злочином є акт суспільно небезпечної поведінки, яка містить ознаки складу злочину, передбаченого цим Кодексом». Бажано також доповнити цю статтю визначенням поняття складу злочину.

За умови внесення таких змін до ч. 1 ст. 11 було б логічним змінити і редакцію ч. 1 ст. 2 КК, а саме: «Підставою кримінальної відповідальності є вчинення особою злочину».

Недооцінка значення системного підходу при закріпленні законодавцем ознак складів злочинів в окремих статтях Особливої частини КК призводить до суперечливості цих ознак положенням інших статей КК.

Наприклад, не можна визнати досконалою модель складу злочинів, предметом яких є прекурсори, як вона визначена у ст.ст. 311, 312 КК.

Оскільки такі речовини широко використовуються в господарській діяльності, в побуті тощо, при вирішенні питань криміналізації незаконного поводження з прекурсорами необхідно було відмежувати вказані злочинні дії від правомірної поведінки. Але спосіб, у який ця задача була вирішена, навряд чи є вдалим. Зокрема законодавець зазначив у диспозиції ст. 311 мету використання прекурсорів для виробництва або виготовлення наркотичних засобів чи психотропних речовин, а в диспозиції ст. 311 мету подальшого збуту прекурсорів, а також їх збут для виробництва або виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів.

В результаті штучно створена ситуація, за якої суб'єкт застосування норми мусить

у всіх випадках кваліфікувати скоєні діяння за сукупністю злочинів, оскільки незаконне поводження з прекурсорами або їх викрадення завжди є одночасно і готуванням до більш небезпечних злочинів, передбачених ст. 307 або ст. 308 КК.

Крім того, алогічними є диспозиції ч. 2 ст. 311, і ч. 1 ст. 312 КК в тому, що в обох цих нормах зазначено мету збуту прекурсорів або їх збут, але через неузгодженість санкцій цих статей судові вироки можуть бути навіть абсурдними. Зокрема, за збут придбаних прекурсорів можливе покарання до п'яти років позбавлення волі, а за збут викрадених – до трьох.

Автор цих строк висловив такі зауваження на початку 2000 р. [11, 231–232, 277] і запропонував три варіанти більш оптимального, на його погляд, вирішення цих питань. Двома з них пропонувалось повне виключення обмежень щодо мети зазначених дій, а також усунення протиріччя щодо таких дій, як збут прекурсорів. Водночас, щоб запобігти зайвої криміналізації цих діянь, пропонувалось встановити обов'язковою ознакою незаконного виготовлення, зберігання прекурсорів тощо їх значний розмір. Третім варіантом пропонувалось частково усунути деякі недоліки редакції запропонованих авторами проекту статей. На жаль, законодавець не врахував ці пропозиції і суперечливе формулювання ознак вказаних складів злочинів, так і не виправлено.

Для вирішення конкретних задач в процесі застосування кримінально-правових норм корисним є і систематичне тлумачення норми.

Воно полягає у з'ясуванні змісту закону, його окремих положень шляхом зіставлення з іншими положеннями цього самого або іншого закону [3].

Необхідність такого тлумачення виникає для виявлення специфіки

нормативних приписів як статей Загальної частини КК, так і Особливої його частини.

Наприклад, лише шляхом систематичного тлумачення норм, встановлених ст.ст. 271 та 272–275 КК, можна вирішити питання щодо кола потерпілих від цих злочинів. Зокрема, потерпілою особою від злочинного діяння, передбаченого ст.ст. 272–275 може бути будь-яка особа. Натомість потерпілим від злочину, передбаченого ст. 271 може бути лише особа, діяльність якої постійно або тимчасово пов'язана з даним виробництвом. А вже це діяння полягає у порушенні вимог

законодавства про охорону праці, тому додатковим об'єктом цього злочину є трудові права громадян. Але якщо від цього діяння потерпає стороння особа, її трудові права не порушуються. Тому винні у такому діянні службові особи підлягають відповідальності за злочин у сфері службової діяльності, а інші – за злочин проти життя або здоров'я особи.

Уявляється, що охарактеризований вище системний підхід сприятиме вдосконаленню законотворчої діяльності, наукового осмислення кримінального законодавства і практики його застосування.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. *Брич А. П.* Теоретичні засади розмежування складів злочинів : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук / А. П. Брич. – Львів, 2014. – 34 с.
2. *Вереша Р. В.* Кримінальне право України. Загальна частина : навчальний посібник / Р. В. Вереша. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 960 с.
3. *Кримінальне право України. Загальна частина : підручник* / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, А. М. Кривоченко [та ін.] ; за ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – 3-тє вид., переробл. і допов. – К. : Юрінком Інтер, 2007. – С. 52.
4. *Кузнецов В. В.* Кримінально-правова охорона громадського порядку та моральності : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук / В. В. Кузнецов. – К., 2013. – 40 с.
5. *Панов М. І.* Кримінальна відповідальність та її підстава / М. І. Панов // Вісник академії прокуратури України. – 2010. – № 4. – С. 47–52.
6. *Письменський Є. О.* Теоретико-прикладні проблеми звільнення від покарання та його відбування за кримінальним правом України : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук / Є. О. Письменський. – К., 2014. – 39 с.
7. *Теорія держави і права : курс лекцій* [Електронний ресурс] / [під редакцією проф. Н. І. Магузова і проф. А. Л. Малько]. – Вид. 2-ге, перероб. і доп. – Режим доступу : <http://bibliograph.com.ua/teoria-gosudarstva-i-prava-4/95.htm>
8. *Теорія держави і права : курс лекцій* [Електронний ресурс] / [під редакцією проф. Н. І. Магузова і проф. А. Л. Малько]. – Вид. 2-ге, перероб. і доп. – Режим доступу : <http://bibliograph.com.ua/teoria-gosudarstva-i-prava-1/4.htm>
9. *Фесенко Є. В.* Критерії визначення підстав кримінальної відповідальності / Є. В. Фесенко // Держава та регіони. Серія: Право. – 2008. – № 4. – С. 82–84 ; Фесенко Є. В. Ознаки злочину та його складу в контексті підстави кримінальної відповідальності // Право України. – 2011. – № 9. – С. 76–82.

10. Фесенко Є. В. Проблема структури об'єкта як елемента складу злочину / Є. В. Фесенко // Вісник Академії адвокатури України. – К. : Видавничий центр Академії адвокатури України, 2009. – Число 1(14). – С. 234–239.
11. Фесенко Є. В. Злочини проти здоров'я населення та системи заходів, що забезпечують його охорону / Є. В. Фесенко. – К. : Атіка, 2004. – 280 с.
12. Яценко С. С. Основні питання загальної частини кримінального права іноземних держав : навчальний посібник / С. С. Яценко. – К. : Дакор, 2013. – 168 с.
13. Яценко С. С. Уголовно-правовая охрана общественного порядка. Сравнительно-правовой аспект / С. С. Яценко. – К. : Изд-во при Киевском гос. университете издательского объединения «Вища школа», 1986. – 125 с.

Стаття надійшла до редакції: 16.04.2015.

Рекомендовано кафедрою кримінального та адміністративного права

APPROACH OF THE SYSTEMS AS METHOD OF DESIGN OF STRUCTURAL SIGNS OF CRIMINAL LAW INSTITUTES

Fesenko E. V.

Abstract: A concept is certain in the article, feature of approach of the systems as effective methodological instrument for the decision of problems of design of structural signs criminally legal institutes, that will assist the removal of collisions, contradiction and incompleteness of norms of criminal and other branch right for Ukraine, their more clear doctrine interpretation and unitization of positions of judicial practice. The value of such approach is underlined for scientific research and legislative regulation of questions in relation to founding of criminal responsibility and her differentiation, differentiation of contiguous compositions of criminal offences, qualification of separate criminal trespasses against a public peace, health of population and other acts of enhanceable danger and concordance of approvals in the articles that envisage punishment for their feausance. The offered is additionally argued by an author before release of ч. 1 item 11 CC: “Crime is an act publicly dangerous behavior, containing the signs of corpus envisaged by this Code” delict. It is suggested also to complement the indicated article determination of concept corpus delict. In this connection to change the release of ч. 1 item 2 CC: “Founding of criminal responsibility is a feausance by the face of crime”. It is necessary also to remove contradiction of dispositions and approvals of reasons 311 and 312 CC.

Keywords: approach of the systems, design of structural signs criminally legal institutes, assistance to perfection of legal creative activity, scientific comprehension of criminal statute and practice of his application.

СИСТЕМНЫЙ ПОДХОД КАК МЕТОД МОДЕЛИРОВАНИЯ КОНСТРУКТИВНЫХ ПРИЗНАКОВ УГОЛОВНО-ПРАВОВЫХ ИНСТИТУТОВ

Фесенко Е. В.

Резюме: В статье определено понятие, особенности системного подхода как эффективного методологического инструмента для решения проблем моделирования конструктивных признаков уголовно-правовых институтов, что будет способствовать устранению коллизий, противоречивости и неполноты норм уголовного и другого отраслевого права Украины, их более четкому доктринальному толкованию и

унификации позиций судебной практики. Подчеркивается значение такого подхода для научного исследования и законодательной регламентации вопросов относительно основания уголовной ответственности и ее дифференциации, разграничения смежных составов уголовных правонарушений, квалификации отдельных преступных посягательств против общественного порядка, здоровья населения и других деяний повышенной опасности и согласования санкций в статьях, которые предусматривают наказание за их совершение.

Дополнительно аргументируется предложенная автором ранее редакция ч. 1 ст. 11 УК: «Преступлением является акт общественно опасного поведения, содержащего признаки состава преступления, предусмотренного данным Кодексом». Предлагается также дополнить указанную статью определением понятия состав преступления. В связи с этим изменить и редакцию ч. 1 ст. 2 УК: «Основанием уголовной ответственности является совершение лицом преступления». Необходимо также устранить противоречивость диспозиций и санкций статей 311 и 312 УК.

Ключевые слова: системный подход, моделирование конструктивных признаков уголовно-правовых институтов, содействие совершенствованию законотворческой деятельности, научного осмысления уголовного законодательства и практики его применения.